

КРЕДИТ-МОДУЛ ТАЪЛИМ МУХИТИДА БЎЛАЖАК МУТАХАССИСЛАРНИНГ КАСБИЙ МОБИЛЛИГИНИ МУСАТҚИЛ ТАЪЛИМ ОРҚАЛИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Турабов Анвар Мавлонқулович
Жиззах политехника институти,
“Профессионал таълим” кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация

Ушбу мақолада олий таълимда кредит-модул таълим мухитида бўлажак мутахассисларнинг ўзида касбий мобиллик сифатларини шакллантириб бориши, ўзини-ўзи ривожлантиришининг диалектик боғлиқликдаги - таълим ва мустақил таълимни амалга ошириш воситалари ва компонентлари, усуллари ҳамда шарт-шароитлари хусусида фикр юритилган. Шунингдек, мустақил таълимнинг ҳозирги замонавий таълим шароитидаги аҳамияти тўғрисида муҳим маълумотлар бериб ўтилган.

Калит сўзлар: мустақил иш, фаоллаштириш, мослашувчанлик, ижодийлик, ҳаракатчанлик, индивидуаллаштириш.

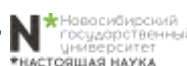
Дунёнинг, илм-фаннинг, иқтисодийнинг, ижтимоий ҳаётнинг тезкор ривожланиши Ўзбекистонда чуқур ислохотлар шароитида таълимга катта эътибор нуқтаи назаридан - ёшларга чуқур ва асосли билим бериш билан бирга кенг қамровли фикрлашга ўргатиш, таълим жараёнида талабаларда мустақил билим олиш қобилиятини шакллантириш, таълимда ўқувчи ва талабаларни фаоллаштириш, уларда ижодий тафаккурни ривожлантириш, касбий мобиллик сифатларини шакллантириш, таълимни инновацион технологиялар асосида ташкил қилиш, технологик ёндашув тамойилларига асосланган ҳолда таълимни оптималлаштириш - таълим сифатини оширишга қаратилган тадқиқотларнинг марказий масалалари сифатида қаралмоқда.

Ҳозирги шароитда ўзгаришлар, ривожланиш тез суратларда кечмоқдаки, бу эса ишчи ва мутахассислардан тезкор ҳаракатларни, мослашувчанликни талаб этмоқда. Ўзгарувчан шароитларга мослашувчан мутахассислар зарур. Табиий равишда мослашувчан мутахассис ўзида бир қанча касбий сифатларни ривожлантириб бориши, ўз устида ишлаши, яъни касбий мобил мутахассисга хос бўлган хусусиятларни мужассам этмоғи лозим. Шахсда касбий мобилликни қачонки у мустақил ҳаракат қилгандагина шакллантириш мумкин. Талабаларда касбий мобилликни шаклланишининг муҳим шарти бу – талаба шахсининг ўзини-ўзи ривожлантиришга, мустақил таълим олишга, ўқув-касбий фаолиятга онгли муносабатда бўлишга индивидуал ёндашувнинг мавжудлигидир.

Бу шартларни амалий ва лаборатория машғулотида амалга ошириш анча енгил кечади, лекин уни маъруза дарсларида амалга ошириш катта қийинчиликларни келтириб чиқаради, чунки, маъруза ҳамма талабалар учун бир хил ўқилади. Бунда талаба билиш жараёни субъекти эмас, балки ўқувчи ва тарбияланувчи (объект) бўлиб қолади. Билимларни тайёр холда олиб, талабалар уларни назарий жихатдан эслаб қолади ва имтихон, назоратларда ўйламасдан, касби билан боғлиқ бўлмаган холда қўллашади, айниқса кичик курсларда. Билимлар ҳар бир янги маълумот, ҳар бир янги факт интеграцияланиб, мавжуд билимлар тизимида киритилса янада самарали ўзлаштирилади.

Бўлажак мутахассис шахсининг мустақил таълим олиши ва ижодий ривожланиши олий ўқув юртида, жумладан, республикамиздаги техника йўналишидаги олий таълим муассасаларидаги таълим фаолиятида алоҳида аҳамиятга эгадир. Бунда таълим муассасаларининг хусусияти талабани-бўлажак мутахассисларни ўқув вақтларининг кўпроқ қисмини мустақил таълим машғулотида тайёргарликни олиб боришни талаб этади.

Амалиёт шуни кўрсатадики, агарда талабаларга мустақил тайёрланишга бир хил шартлар билан масалалар берилса, мустақил тайёрланиш вақтида ўқувчиларнинг барчаси



Ўз ўқув аудиториясида бўлса, масалаларни мустақил ечиш билан жуда камчилиги шуғулланади, кўпчилиги эса тайёр ечимни тушунмаган холда кўчиришади. Шу муносабат билан таълимни индивидуаллаштириш принципи муҳим аҳамиятга эгадир. Ўйлаймизки, таълимни индивидуаллаштириш шартларини амалга оширувчи, мустақил тайёргарлик учун вазифаларни талабаларнинг шахсан ўзи бажариши заруриятини белгиловчи самарали воситалардан бири сифатида кредит-модул таълим муҳити намоён бўлади.

Индивидуал танлов вазиятини яратиш талабаларнинг билиш фаолиятини мустақил ташкил этишга, мустақил таълим олишига, мақсад қўйиш кўникмаларини шакллантиришга ва умуман шахснинг ривожланишига ёрдам беради. Замонавий жамиятда шахсий ва касбий мукамалликка эришишга қаратилган, мустақил ва ташаббускор мутахассислар талаб этилади. Шу сабабли бўлажак мутахассислар юқори сезувчанликка, ижтимоий касбий мобилликка, билимларни динамик янгилашга ва кенгайтиришга тайёрликка эга бўлиб, улар нафақат янги билимларни ўзлаштиришда, балки мустақилликни шахснинг муҳим хусусиятлари сифатида ривожлантириб, уларни олиш усуллари эгаллаб, ўз функцияларини самарали бажаришга, барча янги масалаларни қийинчиликларсиз ечишга кодир бўлишлари керак.

Замонавий педагогикада ривожланиш, ўзини-ўзи ривожлантиришни, ўзининг диалектик боғлиқликдаги таълим ва мустақил таълимни амалга ошириш воситалари ва компонентлари бўлган яхлит жараён сифатида кўриб чиқилади. Ўқув ва мустақил таълим жараёнида индивид ўзини бошқаларнинг ёрдами билан ўқитиб алоҳида сай-ҳаракатлар қилади. Мустақил таълим деганда англаш, ижодий ҳарактер билан ажралиб турадиган, нафақат маълум билим ва кўникмаларни, фаолиятнинг турли хил усуллари (коммуникатив, билиш ва б.) эгаллашга, шунингдек, шахснинг ўзини-ўзи ривожлантириши учун зарур бўлган шахсий хусусиятларни ривожлантиришга қаратилган фаолият тушунилади.

Мустақил таълимни шакллантириш воситаси бўлган анъанавий таълим шаклидан фарқли ўлароқ, кредит-модул таълим шароитидаги мустақил таълим - таълимнинг махсулдорлиги ва натижаси сифатини таъминловчи муҳим восита дея қараш ўринлидир. Агар таълим ўқитувчи ва ўқувчининг ўзаро таъсирини назарда тутса, унда мустақил таълимда шахс бир вақтнинг ўзида ўқув фаолиятининг ҳам субъекти, ҳам объекти сифатида намоён бўлади.

Бу мустақил таълимнинг тизимли компонентларининг (мақсадни белгилаш, ўзини-ўзи ташкил этиш ва ривожлантириш, билиш фаолиятига эҳтиёж ва мустақил таълим) ўзига хослигини белгилайди ва субъектдан рефлексияни талаб этади.

Муҳим фарқ шундаки, таълим мақсадини ўқитувчи белгилайди, мустақил таълимда ўқитувчи белгилаган мақсад билан бир қаторда ўқувчининг ҳам ўз мақсадлари амалга оширилади. Мустақил мақсадни белгилаш сезиларли тарзда фаолиятнинг самарадорлигини оширади, шунингдек, мустақил таълим субъектининг ўқув-касбий мукамалликка эришишига ва шахсий ўсишига ёрдам беради.

Бунда педагогнинг асосий вазифаси – ўқув фаолиятининг шарт-шароитлари ҳамда ўқитувчи белгилаган мақсадлардан келиб чиқиб, ўқувчининг тўғриланадиган ва тўлдириладиган конструктив мотивациясини шакллантириш ва ривожлантиришга кўмаклашишдан иборат. Мустақил таълим жараёнида ўқувчи рефлексиясининг ўзаро муносабати ва ўзаро таъсири, мақсадга эришишга қаратилган билиш мотивлари ва сай-ҳаракатлари асосида амалга оширилади. Мазмунли мотив сифатида таълим олувчининг фаол билишга қизиқиши намоён бўлади.

Мустақил таълим ҳаракатлантирувчи куч сифатида - талабанинг яққол билиш фаолияти ва шахснинг ривожланиши ўртасида фаол билишга қизиқишни қондиришга имкон берувчи қарама-қаршилик намоён бўлади. Мустақил таълимга интилиш - бўлажак мутахассис ўзининг вазифасидан ташқарига чиқиш қобилятини англаганда, шу билан бир вақтда ўзини ижодий ўзгартирганда ва фаол билишга қизиқишни қониктирганда пайдо бўлади. Мустақил таълимда фаолият натижаларини баҳолаш жараёнида мақсадлар



кўринишидаги янги мазмунли мотивлар вужудга келади. Натижада талаба шахсининг мотивацион тузилишини такомиллаштириш, мотивларни янада мукамал иерархиялаштириш содир бўлади, бошқача қилиб айтганда талаба шахсининг мобиллик нуктаи назаридан шаклланиши содир бўлади.

Мустақил таълим - таълим махсули ва билиш фаолиятининг юқори даражаси сифатида, шахсга ўқитувчи томонидан белгиланган талаблар чегарасидан чиқишга, вазият устидан фаолликни намойиш этишга, ўз имкониятларини янги даражада баҳолашга имкон беради.

Талабанинг ижодий фаоллигини ривожлантириш шарт-шароитлари бу – фаол билишга интилишда мотивлар иерархияси хукмронлиги ва ўқув-билиш фаолиятининг ижодий характери дидир.

Шуниси аниқки, таълим муассасаси битирувчилари жамият талабларига мос келиши учун анъанавий методлар қаторида талабаларнинг эгиловчан ва рефлексив фикрлашини шаклланишига, мослашиш имкониятларини ривожлантиришга, долзарб масалаларни танқидий ва башоратли баҳолашга имкон берувчи методларни қўллаш зарурдир. Бунда асосан таълим жараёнига таълимнинг кредит-модул тизимини тадбиқ этиш орқали эришиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ҳасанова М.У., Жуманова М.Ғ. Кредит – модуль тизими ва унинг амалиётга жорий этиш тамойиллари (олий таълим муассасаларида математика ўқитишда). - «Oriental Art and Culture» Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020. 264-270 бетлар.

2. А.Турабов, Инновацион таълим муҳитида бўлажак мутахассисларнинг касбий мобиллигини умумривожлантириш ва ихтисослаштириш тамойили асосида шакллантириш. “Таълим, фан ва инновация” маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. Тошкент, 2022-йил 6-сон, 220-223 бетлар.

3. А.Турабов, Олий таълимда касбий мобил кадрларни тайёрлаш хусусиятлари ва ушбу жараённинг муҳим, аҳамиятли компонентлари. «Қиёсий педагогиканинг долзарб муаммо ва ечимлари» халқаро илмий- амалий конференция материаллари. Жиззах давлат педагогика институти, 2022 йил, 5 май, 229-232 бетлар.

